

традиционни занаяти в България. Интересен пример е крондир с пластична украса в духа на бусинската керамика [Василчина, 1992: №271]. На лицевата му страна, между шийката и дръжката са изработени три фигури: музикант с конусовиден аерофонен инструмент, вероятно зурна, тъпанджия и танцуваща с ръце на кръста жена. Сцената може да се интерпретира като илюстрация на връзката на зурнаджийската традиция със сватбения ритуал. Известно е, че бусинският център е най-прочут с “бароковите” си сватбарски стомни и крондири от края на XIX и началото на XX век [Гелева-Цветкова, 2001:64] – съдове с обредна символика и функция в сватбата. Типичната за ритуала музикантска формация зурна-тъпан логично присъства в украсата и на типичния обреден предмет.

Пътеписи, архивни материали и меморати

Сред най-ранните сведения за присъствието на зурната по българските земи са пътеписи от **Османския период** (XVIII-XIX век). Обикновено сведенията за зурна се свързват с османска военна музика.

В средата на XVIII век зурната се споменава като един от музикалните инструменти, даващ облик на военната музика на еничарите. Оркестърът на Оджака се нарича *Мехтерхане*. Според изследване на Джевад, публикувано в Константинопол през 1882 г., първият военен оркестър бил създаден по времето на султан Осман I, основателят на империята. Музиката се състояла от барабани, тимпани и зурни. След редица промени във времето, към 1750 г. оркестърът имал следния състав: осем свирачи на *кимвал* и един водещ, осем свирачи на *тимпани* и един водещ, осем свирачи на зурна и един водещ и осем свирачи на *бургия* с водещ. Музиката била допълнена от девет *чауша*, носещи пръчки със звънчета. Общо броят на оркестъра възлизал на 64 музиканти. Споменава се, че военният оркестър свирил всеки ден в султанския дворец по икиндия, по време на третата молитва в средата на следобед, у великия везир или у агата на еничарите. С музиката на оркестъра започвала церемонията по връчването на жалби на агата или везира: “Когато всички други работи биват приключени, зурнабашията изсвирва мотива на мелодията, която ще се свири. Музикантите, дирижирани от мехтербашията започват. През паузите чаушите, носещи пръчките със звънчета, започват да тръскат инструментите си и придружават звъна им с възгласи “Аллахи!”. Има сведения, че военните оркестри в Османската империя като гореспоменатия са съставени изключително от ромски музиканти [Мутафчиева, 1978:7, 127].

В пътепис на Герард Корнелиус Дриш, секретар на австрийския посланик, се посочва, че на 12 юли 1718 г. в района на гр. Хасково пашата посреща австрийската делегация с музика. Сред инструментите, включени в нея, е *даул* (тъпанът), на който Дриш дава подробно описание. Вероятно споменатите “мощни инструменти и свирки” са зурни, ако се съди по подобни описания на военна музика у други източници. Впрочем, западните пътешественици в превод на български език дават различни имена на духовия инструмент във военния оркестър: *свирка*, *флейта*, *обой*, *кавал*, *зурна*, като отбелязват, че звукът му е силен, “тънтания”. Уместно е да се цитира описанието на Дриш, защото освен информация за музикалните инструменти, то съдържа и сведения за впечатленията на западния наблюдател: “През тези дни ушите ни бяха наново измъчвани от една турска музика поради присъствието на пашата, която той водеше обикновено навсякъде със себе си. Тя се състоеше от по-мощни инструменти